

ANALYSE ET COMMENTAIRE D'UN TEXTE EN HÉBREU

Durée : 6 heures

Analysez et commentez, en hébreu, le texte suivant :

המשורר והקיסר

אין עוד מדינה בעולם, ממזרח שמש עד מבואו, שבה מידת המעורבות של סופרים בפוליטיקה כה גדולה כמו בישראל. אפשר למנות כשלושים מספרים ומשוררים הכותבים קבע ביומונים, במקומונים ובשבועונים, ועוד כמספר הזה הכותבים לעת מצוא – "בימים טרופים", או כשמציקה להם רוח בטנם – ואלה ואלה מוחים, צועקים, מוכיחים בשער, מקוננים, מתנבאים, מיעצים, מדברים אל בני ישראל כי ישמעו.

ומי שאינו בעל-טור או בעל-שיטין, הולך לעצרות, לכינוסים, להפגנות, חוצב להבות על בימות או משלח את דברו על גלי האתר, ובעיקר – חותם על כרוזים ועצומות. כרוזים ועצומות אלה – נגד הכיבוש, נגד הדיכוי, נגד הטרור נגד הכפייה, בעד השלום, בעד עשות משפט וצדק וכולי – מופיעים בעיתונים פעמיים בכל מולד לבנה [תכיפות שצרפת וגרמניה, צ'ילה וארגנטינה לא ידעו כמות], בנוסח שכמעט אינו משתנה, ומתחתם רשימה של עשרות סופרים, בחברה טובה של פרופסורים ואמנים – דבר המעיד שוב על מעורבות פוליטית גבוהה ונמרצת, שאין לה אח ודוגמה בשום אומה ולשון, אם מן המדכאות ואם מן המדוכאות.

תופעה ישראלית מיוחדת זו בממדיה לא צריכה להתמיה. ראשית, יהודים הם דעתנים, כידוע, ואוהבים להשמיע דעותיהם לא רק לעצמם ולבני משפחתם, אלא בקול ובפומבי, אם באוטובוס ואם על דפי העיתון. שנית, מסורת בידונו מימי הנביאים שהיו משוררים ומימי בעלי-הלכה שהיו גם מספרים, והמסורת מחייבת. ושלישית, בארץ כה קטנה שהמתחים בה כה גדולים, המתהפכת בציריה ונקרעת בין נגידיה – איך אפשר לעמוד מן הצד, או לשבת אל שולחן הכתיבה, להשכיל ולידום – ולא להיות מעורב! המעורבות הזאת, לא רק שלא צריכה להתמיה, אלא שהיא גם ראויה לכל שבח !

מה שצריך להתמיה – ועוד איך ! הוא שהפוליטיקאים הם-הם שהולכים אל הסופרים לשאול בעצתם ! הולכים אליהם כדורשים אל האובות ואל הידעונים, שוחרים את פניהם, מזמנים אותם להטות אוזן לדבריהם, או לקבל את ברכתם. למה חשובה להם דעתם של סופרים יותר מדעתם של סוכני ביטוח למשל ? סוף סוף גם אפלטון לא על משוררים דיבר אלא על פילוסופים !

הפלא ופלא. משום שה"רקורד" של סופרים בחזקת פוליטיקאים – לא בישראל דווקא, אלא בעולם כולו, מאז ומתמיד – הוא מביש ממש !

גדולי הסופרים והמשוררים, שהיו חכמים מאוד ביצירותיהם – כל חוכמתם נטשה אותם משלבשו אדרות של פוליטיקאים והתיימרו להורות לשליטים – או לעם – איך להנהיג את המדינה. גיתה, שהיה נון-קונפורמיסט מובהק בתקופת ה"שטורם און דראנג" שלו – משקיבל תפקידים רמים בדוכסות ויימאר, נעשה שמרן לעילא, מתנגד חריף למהפכה הצרפתית, חסיד הסדר הקיים, וטען שיש "להעדיף אי-צדק על אי-סדר". טולסטוי, שהטיף נגד הכנסייה, המדינה, כל שלטון בכל צורה שהיא – התנגד להפיל בכוח את שלטון הצאר. האידיאל של ט.ס. אליז'ה חברה "תיאולוגית-סוציאלית", ששולטים בה הכנסייה והמלוכה. פאול צ'ימס שופר להיטלר כשמליונים נרצחו בכבשני הגזים. פרדיננד סלין, ז'אן ז'נה, קנרס המסון... סופרים טובים מאוד כולם.

האם נזכיר כאן את הפליאדות של המאורות הגדולים של הספרות מאנגליה, צרפת, גרמניה, אמריקה, כל סופר וטוב, שעלו לרגל אל "שמש העמים", שחו וודקה וליחכו פנכות של קוויאר על שולחנו, שעה שחבריהם, ומיטב האינטליגנציה הרוסית, נמקו בסיביר או הוצאו להורג ? האם נזכיר את שולחזוב, את אלכסיי טולסטוי, את איליה ארנבורג ?

כנגד אלה אפשר כמובן להעמיד רשימה מפוארת של סופרים בעלי-מצפון, שלחמו באומץ נגד כל עוול, מחו, התריעו, לא נתנו מנוח – מהייע ועד תומאס מאן, מזולא ועד סארטר, וכולי – אבל גם הם, בכל הגוגע להתוויית דרך למדינה ולחברה...

סידי הוק, מן הדמויות הבולטות בשמאל האינטלקטואלי של ארצות-הברית, שבשנות העשרים והשלושים היה מקורב למפלגה הקומוניסטית, עשה כמה שנים במכון מארקס-לנין במוסקבה, ואחר-כך נעשה אנטי-קומוניסט, כותב באוטוביוגרפיה שלו, שהופיעה עתה, על קבוצת הסופרים השמאליים שהיתה מרוכזת סביב ה"פרטון רביו": "בעלי 'מוח ספרותי' אינם מסוגלים להשיג הבנה מאוזנת של נושאים פוליטיים וסוציאליים. הם נוטים לקבל עליהם השקפות אופנתיות או לשקוע להנאתם בהעמדות-פנים בזהמיניות בלתי-אתראיות... רובם מוקיונים רדיקליים, לא-רציניים, מתחזים כמהפכנים שעה שהם חיים בנוחות בתוך המשטר שאותו הם מגנים, ואינם מקריבים כלום..." אבל הדוגמה המדהימה ביותר לסתירה שבין גאונות ספרותית לבין טפשות פוליטית, הוא זו של **ג'קולא גוגול**, האיש שכתב את "האדרת", אחד הסיפורים ההומניים ביותר בספרות העולם, החזור כולו אמפתיה ל"איש הקטן" הנדרס ברגלי הגבוהים ממנו, האיש שכתב את "נפשות מתות" ואת "רביזור", הסאטירות החריפות על המשטר הצאריסטי הרקוב – הוא שמביע ב"מכתבים נבחרים" שלו השקפות פוליטיות שאין ריאקציוניות מהן בזמנו: "מדינה ללא שליט אבסולוטי היא כתומורת ללא מנצח". "ככל שאדם מעמיק להסתכל בפעולת המנגנון שלנו, כן גדלה הערצתו לחוכמת מייסדיו, כאילו אלוהים בעצמו ובכבודו בנה אותו באמצעותם". ואל בעל-האחוזה הוא פונה: "אסוף את הצמיתים שלך סביבך ואמור להם מי אתה ומי הם. אמור להם שאם אתה בעליהם, הרי זה משום שאתה נולדת כזה ואלוהים יענישך אם תחליף את מעמדך באחר, כי כל בני-האדם חייבים את אלוהים איש-איש במקום שיועד לו, כפי שנולדו תחת מרות אדוניהם..." והצאר והכנסייה הם מעל לכל.

מדוע קורות סתירות כאלה ומדוע הן שכיחות כל-כך? משום ש"המוח הספרותי" איננו "מוח פוליטי". משום שסופרים ואמנים בכלל הם אנשים בלתי-יציבים ביותר מטבע ברייתם, הפכפכים, אנוצנטריים. לעתים קרובות כזבנים ובוגדניים בכל הנוגע לדברים שמחוץ ליצירתם, חנפים, "מוכנים למכור את אמא שלהם" ובלבד שיזכו להכרה, למילה טובה, ומשום שיש בהם מה שקיטס קורא "כושר שלילי" – הכושר לפקפק באמיתות ולהיות שרויים באי-ודאות. ומשום שעניינם העיקרי הוא בנפש האדם על כל ניגודיה ולא בסדרי המדינה. **הג.דולס** סופר שהיה גם איש פוליטי מאוד, ברומן שלו "אשתו של סר אייזיק הארמן", מביא שיחה בין הסופר וילקינס ובין לידי הארמן, אנגלייה גזעית, אצילת-רות, בניגוד לבעלה היהודי גס-הרוח, על יחסה לסופרים. אומר לה וילקינס: "מה שאת מחפשת באנשי הספרות הוא רקמה עצבנית רגילה, תגובה מהירה לגירויים, אקספרסיביות ערנית, כמעט שלוחת רסן... האם יעלה על דעתך לרגע שתכונות אלו מוליכות לשליטה עצמית, לשיקול-דעת, לעקביות, לכל מה שעושה אדם לאמין?.. לא, אנחנו איננו עקביים, המעלות שלנו הן חסרונותינו... אני כה בטוח במידות הרעות של יוצרי היצירות הטובות, שאני מתקומם על כל אלה שמנסים לעשות מאתנו 'דמויות מופת'. לא, לידי הארמן, זה לא הקו שלנו... איש לא יוכל לבחור לסופרים ואמנים יותר ממני. תבורה בזויה כולם: קמצנים, קנאים, תככנים, אנשי ריב ומדון, מביישים ממש בעיניי אהבה – ומהם צומחת הספרות הגדולה של העולם!" מוסר השכל: לכו אל הסופרים, פוליטיקאים, אם רצונכם לדרוש ולתור בחוכמה! שם, במיטב השירים, הסיפורים והרומנים – תמצאו אותה. ואל תדרשו אל כותביהם!

ואף-על-פי-כן – גם זאת עליכם לדעת – לא נחריש! נצעק, נתריע – עד שתתקנו את דרכיכם!

1987

אהרן מגד, שולחן הכתיבה